

เกิดการอพยพปัจจัยการผลิตของชุมชนโดยเฉพาะแรงงาน ซึ่งส่งผลถึงการแยกคนออกจากชุมชน ทำให้สรุปได้ว่าแม้การพัฒนาเศรษฐกิจจะบรรลุผลตาม ความมุ่งหมาย แต่ความสำเร็จดังกล่าวได้นำไปสู่ผลการพัฒนา ที่ไม่พึงปรารถนาทางด้านสังคมและการพัฒนานั้นอาจจะไม่ยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: นโยบายการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชน; ยั่งยืน; ศาสตร์พระราชา

Abstract

The policy of sustainable village and community development by the King's Philosophy since 1961, Thailand has set a national economic and social development plan as a guideline for developing the country. From the first to the seventh social and economic development plan was due to the abundant natural resources and cheap labor of the country to support the development and the expansion of the production base that has led to a high rate of economic growth. However, such growth, not only exchange with natural resources that has been deteriorated but also face competitive investment technology and marketing from foreign countries.

At the same time, the limitations of the country on the potential development of the people, management of natural resources and environment restoration as well as strengthening capacity in science and technology base, it directly affects the overall quality and performance of national development which is crucial to reach the competitive capacity of the country. The problem that followed was the conflict in society caused by the gaps of income and the exploitation of little left natural resources. In addition, the development has been concentrated in urban areas and industrial communities. The development has not been decentralized to rural areas that belong to the majority. This has caused the migration of labor which is the production factor of the community. This results the separation of people from the community. It can be concluded that even though economic development has achieved the desired result, it has led to undesirable society and the development itself may not be sustainable.

Keywords: village and community development policy, sustainability, the King's Philosophy

บทนำ

ตามที่รัฐบาลได้สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยจัดโครงการเพิ่มความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางพระราชรัฐ (วงเงิน 35,000 ล้านบาท) และโครงการเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านและชุมชนเพื่อความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางพระราชรัฐ (วงเงิน 15,000 ล้านบาท) ให้กับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทั่วประเทศ ทำให้กองทุนหมู่บ้านฯ ได้มีโอกาสในการพัฒนากิจกรรมภายใต้กลไกพระราชรัฐของรัฐบาล เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนมาก ยิ่งขึ้น โดยเฉพาะกิจกรรมด้านการประกอบอาชีพ การประกอบอาชีพ การผลิตสินค้าและบริการ ที่ช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจและส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนให้ดีขึ้น เกิดผลิตผลผลิตภัณฑ์และการบริการรูปแบบต่างๆ ที่ส่งเสริมศักยภาพในการประกอบอาชีพในชุมชนเกิดผลสำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์ ของโครงการที่กำหนดในเบื้องต้น

สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (สทบ.) จึงได้เสนอให้มีการสนับสนุนต่อยอดเงินทุน เพื่อต่อยอดโครงการเดิม หรือสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน เพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้วยการให้โอกาสประชาชนบริหารจัดการและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนด้วย ทรัพยากร ภูมิปัญญาและการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยสนับสนุนการประกอบอาชีพเพื่อสร้างอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้และสร้างการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยศาสตร์พระราชา ด้วยความร่วมมือของทุกภาคส่วนตาม แนวทางพระราชรัฐ โดยสนับสนุนเงินทุนให้แก่กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ผ่านสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและ ชุมชนเมืองแห่งชาติ (สทบ.) กองทุนละไม่เกิน 300,000 บาท เพื่อสนับสนุนการพัฒนาและยกระดับกองทุน หมู่บ้านและชุมชนเมืองให้มีความมั่นคง อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองและประเทศชาติต่อไป

คุณสมบัติขั้นต้นของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

คุณสมบัติขั้นต้นของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่จะสามารถเข้าร่วมโครงการ ดังนี้

1. เป็นกองทุนหมู่บ้านหรือกองทุนชุมชนเมือง (รวมถึงกองทุนชุมชนทหาร) ที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล
2. มีมติที่ประชุมสมาชิกกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมืองเห็นชอบ โดยต้องมีจำนวนสมาชิกเข้าร่วม ประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดและมีมติด้วยเสียงข้างมากของสมาชิกที่เข้าร่วมประชุม

3. เป็นกองทุนหมู่บ้านหรือกองทุนชุมชนเมืองที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านหรือกองทุนชุมชนเมือง มีการบริหารจัดการที่ดีโปร่งใส ตรวจสอบได้
 - 3.1 มีการจัดทำงบการเงินที่ปีที่ผ่านมาและสามารถตรวจสอบได้
 - 3.2 มีการหมุนเวียนเงินทุนอย่างสม่ำเสมอ
 - 3.3 มีการแต่งตั้งผู้ตรวจสอบภายในเพื่อตรวจสอบการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านหรือ กองทุนชุมชนเมือง
4. เป็นกองทุนหมู่บ้านหรือกองทุนชุมชนเมืองที่มีแผนการพัฒนากองทุน ดังนี้
 - 4.1 แผนการใช้จ่ายเงินเพื่อดำเนินโครงการที่ชัดเจน
 - 4.2 แผนการขยายการรับสมัครสมาชิกกองทุนหมู่บ้านหรือกองทุนชุมชนเมือง
 - 4.3 แผนการออมเงินเพื่อประกันความเสี่ยง
 - 4.4 แผนการสร้างระบบสวัสดิภาพ สวัสดิการ
5. คุณสมบัติอื่นที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติจะได้กำหนดต่อไป

การพัฒนาหมู่บ้านและชุมชน

“หมู่บ้าน”ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 และที่แก้ไขเพิ่มเติมจนถึงปัจจุบันถือเป็นรากฐานที่สำคัญของประเทศ เป็นจุดแตกหักของการดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาล กระทรวง กรม และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการปกครองหมู่บ้านนั้นนอกจากกฎหมายจะกำหนดให้มีผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่เป็นหัวหน้าราษฎรแล้วกฎหมายยังกำหนดให้มีคณะกรรมการหมู่บ้าน หรือ กม. เป็นผู้ช่วยเหลือผู้ใหญ่บ้าน

คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ถือกำเนิดขึ้นครั้งแรก เมื่อปีพุทธศักราช 2486 แต่เนื่องจากอาจจะยังมีโครงสร้างไม่หลากหลายและหน้าที่ไม่ค่อยชัดเจนและปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้องอีกหลายประการจึงทำให้หน่วยงานต่างๆไม่ใช้กฎหมาย กลับแต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานอื่นๆ ขึ้นมารับผิดชอบงานในหมู่บ้าน ทำให้เกิดปัญหาความซ้ำซ้อน บางหมู่บ้านเกิดปัญหาความขัดแย้งของประชาชนซึ่งอาจจะเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาของประชาชน

การพัฒนาหมู่บ้าน คือ เครื่องมือที่หมู่บ้านใช้เป็นแนวทางในการป้องกัน แก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูล แผนงานโครงการ/กิจกรรม ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้าน ภายใต้การบูรณาการข้อมูล ความคิด วิเคราะห์ การตัดสินใจ โดยผ่านการประชุมหมู่บ้าน ดังนั้น การพัฒนาหมู่บ้าน จึงเป็นแผนที่เกิดจากความจำเป็นและความต้องการที่แท้จริงของประชาชนและเป็นบันไดขั้นแรกของการเชื่อมต่อไป

ยังแผนพัฒนาทุกระดับโดยมีคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) เป็นผู้บูรณาการจัดทำร่วมกับประชาชนและทุกภาคส่วน เพื่อให้ได้แผนพัฒนาหมู่บ้านที่มีความสมบูรณ์และครอบคลุมทุกมิติ ระบบบริหารราชการจังหวัดแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนา กลายเป็นกลไกสำคัญในการถ่ายทอดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศลงไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ ส่งผลให้ราชการบริหารส่วนภูมิภาคมีบทบาทโดดเด่นในการบูรณาการนโยบายเร่งด่วนของรัฐ รวมทั้งภารกิจหลักของส่วนราชการในระดับภูมิภาคและความต้องการของทุกภาคส่วน มาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาจังหวัด 4 ปี และแผนปฏิบัติการราชการประจำปีของจังหวัด ซึ่งเป็นภาพสะท้อนทำให้เห็นตัวตนและศักยภาพของแต่ละจังหวัดชัดเจนมากยิ่งขึ้น (กัญญา อิมเอมธรรม, 2546:76)

ศาสตร์พระราช : กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและการพัฒนาเชิงพื้นที่ เป็นอีกหนึ่งนโยบายสำคัญของรัฐบาล โดยมีการขับเคลื่อน“กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เพื่อพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนอย่างยั่งยืน”จากพระราชบัญญัติกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ.2547 ภายใต้ปรัชญาในการเสริมสร้างสำนึกความเป็นชุมชนและท้องถิ่น โดยให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดอนาคตและจัดการหมู่บ้านและชุมชน ด้วยคุณค่าและภูมิปัญญาของตนเอง เกื้อกูลประโยชน์ต่อผู้ด้อยโอกาสในหมู่บ้านและชุมชน ซึ่งการขับเคลื่อนตามแนวทางนี้ จะมีการเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งชุมชน หน่วยงานราชการ บริษัทเอกชนและประชาสังคม ตามแนวทาง“ประชารัฐ” คือ การกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นและพัฒนาประชาธิปไตยพื้นฐาน ซึ่งรัฐบาลจะมีส่วนในการเตรียมพร้อมสำหรับบทบาทของท้องถิ่น ที่จะต้องมีความสำคัญมากขึ้นในอนาคต โดย พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ให้คำมั่นว่า รัฐบาลจะเดินหน้าทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองให้ได้โดยเร็ว โดยจะช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจระดับฐานรากอย่างต่อเนื่อง (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2541 : 241-250)

“รัฐบาลนี้ก็เข้ามาจัดระบบ จัดระเบียบใหม่ ให้เกิดความเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองให้ได้โดยเร็ว ซึ่งจะช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจระดับฐานรากได้โดยตรง โดยจะเป็น“แหล่งเงินทุนหมุนเวียน”สำหรับการลงทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ เพิ่มรายได้และลดรายจ่ายอย่างแท้จริง หรือใช้สำหรับการส่งเสริมและพัฒนาไปสู่การสร้างสวัสดิการ อาทิ ตลาดประชารัฐ แหล่งท่องเที่ยวชุมชน หรือ ประโยชน์เพื่อส่วนรวมอื่นใด ให้แก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง ในการบรรเทาความเดือดร้อนเร่งด่วนสำหรับลูกบ้าน ชาวชุมชน รวมถึงเป็นแหล่งพัฒนาองค์ความรู้ คุณภาพชีวิตและสวัสดิการของสมาชิกอีกด้วย”(วรเดช จันทรศร, 2541 : 33)

ทั้งนี้ ปัจจุบันมีกองทุนหมู่บ้านทั่วประเทศ เกือบ 80,000 กองทุน มีสมาชิกประมาณ 13 ล้านคน โดยกองทุนที่มีผลการประเมินระดับ“ดีมาก”และระดับ“ดี”มีประมาณ 60,000

กองทุน หรือร้อยละ 76 รัฐบาลก็จะใช้มาตรการส่งเสริมความเป็นอยู่ โดยการจัดสรรวงเงิน “สินเชื่อปลอดดอกเบี้ย” ให้กับสมาชิกกองทุนหมู่บ้านในพื้นที่ ส่วนกองทุนฯ ที่มีผลการประเมินในระดับ “ปานกลาง” และระดับ “ต้องปรับปรุง” ยังมีเกือบ 20,000 กองทุนหรือกว่าร้อยละ 23 นายกรัฐมนตรี ก็ได้สั่งการให้ดำเนินการทุกมิติ เพื่อพลิกฟื้นให้กองทุนเหล่านั้น สามารถกลับมาเป็นที่พึ่งของประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนให้ได้โดยเร็ว

เมื่อ “ปี 2560 รัฐบาลได้จัดงบประมาณ “เพิ่มเติม” อีก 15,000 ล้านบาท เพื่อสนับสนุนกองทุนหมู่บ้านฯ อย่างต่อเนื่อง มีกองทุนที่ได้อนุมัติโครงการ มากกว่า 61,000 กองทุน รวมวงเงินงบประมาณกว่า 12,000 ล้านบาท หรือกว่าร้อยละ 80 ของเป้าหมาย โดยรวมแล้ว ทำให้เกิดโครงการต่างๆ มากมาย หลากหลายมิติ ทั่วประเทศ อาทิ โครงการร้านค้าชุมชน น้ำดื่มชุมชน บัณฑิต ยา เมล็ดพันธุ์ บริการงานชุมชน บริการเครื่องจักรกลทางการเกษตร เกษตรฟาร์มรวม ลานตากอเนกประสงค์ และโรงสีข้าวชุมชน เป็นต้น รวมทั้งสิ้นกว่า 120,000 โครงการในปัจจุบัน” (สำนักงานสถิติแห่งชาติกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2548 : เข้าถึงเมื่อ 16 มิถุนายน 2556, จาก www.sml.go.th.)

รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ในฐานะประธานกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ได้กล่าวรายงานว่า การเปิดปฏิบัติการ “โครงการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนอย่างยั่งยืน โดยศาสตร์พระราชามาตามแนวทางประชารัฐ” ในวันนี้ มีวัตถุประสงค์สำคัญ เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานโครงการให้มีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างการรับรู้และความเข้าใจในแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนสร้างความพร้อมในการดำเนินโครงการให้กับภาคีเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง รวมทั้งเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างแนวทางการร่วมมือระหว่างเครือข่าย และภาคีที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งเพื่อระดมความคิดเห็น และซักซ้อมความเข้าใจ ในการกำหนดแนวทางการร่วมมือและการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการ เพื่อสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันครอบคลุมทั้ง 77 จังหวัดทั่วประเทศ

ทั้งนี้ การดำเนินงานภายใต้โครงการต่างๆ ทำให้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองได้ดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนได้จำนวนมากมายหลายมิติ อาทิ โครงการร้านค้าชุมชน น้ำดื่มชุมชน บริการประปาหมู่บ้าน ชุมชน โรงสีข้าวชุมชน บริการน้ำมันเชื้อเพลิง ยุ้งฉางข้าวชุมชน บริการเครื่องจักรกลทางการเกษตร และลานตากอเนกประสงค์ เป็นต้น

จากนั้น นายกรัฐมนตรี ได้กล่าวเปิดปฏิบัติการ “โครงการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนฯ” ความตอนหนึ่งว่า รัฐบาลเล็งเห็นความสำคัญของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ในการขับเคลื่อนโครงการต่างๆ เพื่อแก้ปัญหาความยากจน รวมทั้งยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนอย่างยั่งยืน โดยเมื่อปี 2559 รัฐบาลได้จัดโครงการเพิ่มความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ตามแนวทางประชารัฐ ภายในวงเงินงบประมาณ 35,000 ล้านบาท สำหรับให้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองจัดทำโครงการโดยนำไปลงทุนเพื่อแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการประกอบ

อาชีพ พร้อมขยายโอกาสทางการตลาดให้แก่เกษตรกรและผู้ประกอบการรายย่อยในชุมชน กองทุนละไม่เกิน 500,000 บาท ซึ่งมีกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองได้รับการพิจารณาอนุมัติ โครงการไปแล้วกว่า 66,000 กองทุน วงเงินงบประมาณกว่า 33,000 ล้านบาท ต่อมาในปี 2560 รัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณงบประมาณเพิ่มเติม อีก จำนวน 15,000 ล้านบาท เพื่อสนับสนุนกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองดำเนินการภายใต้โครงการเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านและชุมชนเพื่อความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางประชารัฐ สนับสนุนงบประมาณ กองทุนละไม่เกิน 200,000 บาท

สำหรับ ปี 2561 นี้ รัฐบาลได้สนับสนุนงบประมาณให้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ผ่านโครงการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนอย่างยั่งยืนโดยศาสตร์พระราชาตามแนวทางประชารัฐอีก วงเงินงบประมาณ 20,000 ล้านบาท เพื่อสนับสนุนเงินทุนให้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กองทุนละไม่เกิน 300,000 บาท เพื่อต่อยอดโครงการเดิม หรือสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนา หมู่บ้านและชุมชน และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนและเพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้วยการ ให้โอกาสประชาชนบริหารจัดการและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนด้วยทรัพยากร ภูมิปัญญา และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนด้วยการสนับสนุนการประกอบอาชีพ การสร้างงาน สร้าง อาชีพ สร้างรายได้และการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดย “ศาสตร์พระราชา” ซึ่งจะต้องอาศัยความ ร่วมมือของทุกภาคส่วนตามแนวทาง “ประชารัฐ” และนำกรอบแนวทางการดำเนินงาน ตาม “โครงการไทยนิยมยั่งยืน” มาพิจารณาประกอบการดำเนินโครงการ โดยเน้นให้ทุก โครงการของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองต้องผ่านเวทีประชาคมให้สมาชิกได้ร่วมคิด ร่วม ตัดสินใจ โปร่งใสและตรวจสอบได้

นโยบายเปิดปฏิบัติการโครงการดังกล่าวครั้งนี้ว่า ขอให้สมาชิกและภาคีเครือข่าย กองทุนหมู่บ้านและชุมชนทั่วประเทศได้ร่วมกันคิด ร่วมกันเรียนรู้ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับ ชุมชนและหมู่บ้านของตนเอง พร้อมพัฒนาเพื่อเดินตามรอยศาสตร์พระราชาตามหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง และนำไปสู่การเพิ่มขีดความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนและหมู่บ้านได้มีแนวทางใน การดำเนินงานในการรวมกลุ่มกันขับเคลื่อนโครงการใดๆ ก็ตามสามารถก้าวไปสู่การพึ่งพาตนเอง และมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและเป็นการเพิ่มรายได้นำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อย่างเป็นรูปธรรม พร้อมกันนี้ นายกรัฐมนตรีขอให้กำลังใจแก่สมาชิกและภาคีเครือข่ายกองทุน หมู่บ้านและชุมชนทั่วประเทศ โดยให้ระลึกถึงเสมอว่า “เราคือคนในครอบครัวเดียวกัน” และ พร้อมที่จะก้าวเดินไปข้างหน้าร่วมกันอย่างมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน เพื่ออนาคตที่ดีตามยุทธศาสตร์ ชาติดต่อไป (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2560: บทนำ)

ผู้เขียนมีความเห็นได้ว่า ที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น กลไกประชารัฐและชุมชนเป็นส่วน สำคัญที่ต้องร่วมกันคิด ช่วยกันทำและชุมชนต้องช่วยกันดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง เพราะจะเป็น การสร้างงาน สร้างอาชีพ นำรายได้มาสู่ชุมชน โดยรัฐบาลพร้อมสนับสนุนในภาพรวมของ เศรษฐกิจมหภาค ที่ประชาชนสามารถได้รับประโยชน์จากโครงการดังกล่าวโดยทั่วถึง

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

นอกจากคำว่าโครงการประชารัฐแล้ว หลายคนได้ยินได้ฟังเรื่องราวของกองทุนหมู่บ้าน มาพอสมควรแล้ว! ซึ่งที่ไปที่นั่นเป็นมาอย่างไร ที่จะต้องยกตัวกองทุนหมู่บ้านมาพูดถึงนโยบายในเรื่องนี้ถือเป็นเรื่องเร่งด่วนที่เอื้อประโยชน์อย่างมากให้แก่ประชาชนในระดับรากหญ้าอย่างแท้จริง ทำให้ชุมชนของเรามีความเข้มแข็งขึ้น และสามารถช่วยเหลือตนเองได้ในระดับหนึ่งเลย ส่งผลให้การกินดีอยู่ดีของประชาชนซึ่งเป็นเศรษฐกิจฐานราก จะทำให้ทั้งมีการหลุดติดเศรษฐกิจประเทศโดยรวมให้ดีขึ้นด้วย

ดังนั้นนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เริ่มต้นในตอนแรกๆนั้นโดยการจัดแบ่งเป็นกองทุนละ 1 ล้านบาท เพื่อเป็นเงินทุนหมุนเวียนและเสริมสร้างการพึ่งพาตนเองด้วยภูมิปัญญาของตนเอง จากนั้นรัฐบาลจึงได้ส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปฝึกอบรมความรู้ในด้านต่างๆ ให้กับประชาชนในหมู่บ้าน โดยเรียกตัวเองว่า ประชากรัฐ เพื่อให้ประชาชนเข้าใจการบริหารจัดการกับกองทุนที่ได้รับมานี้ได้อย่างถ่องแท้ยิ่งขึ้น

ซึ่งการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนนี้ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการกองทุนต่อไป ทั้งนี้ผลสำเร็จของการกระทำต้องเกิดจากความช่วยเหลือเอื้ออาทรซึ่งกันและกันแก่กองทุนสมาชิก โดยอาศัยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันตามวิถีชุมชน และวัฒนธรรมระหว่างกัน เพื่อให้เกิดการยกระดับของกองทุนให้มีความเท่าเทียมกัน จากเพียงแค่การอยู่รอด สู่การกินดีอยู่ดีขึ้น ซึ่งยิ่งถ้าหากถ้ามีการจัดการบริหารที่ดี ถือว่ายอดเยี่ยมมากสำหรับกองทุนหมู่บ้าน กองทุนนี้ประกอบด้วย (สุคนธ์ทิพย์ ทิพย์พิชัย, 2549: 35)

1. ทูตที่เป็นคนแต่ละคน ทูตทางสังคมที่ชักชวนคนแต่ละคนมาเป็นกลุ่มคนหรือสังคม
2. ทูตทางวัฒนธรรม คือวิถีชีวิตร่วมกันของกลุ่มคนที่บรรสานสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม
3. ทูตทางศีลธรรม หมายถึงความถูกต้องแห่งการอยู่ร่วมกัน เช่น ความเอื้ออาทรต่อกัน ความเชื่อถือและไว้วางใจกันได้ ความสุจริต ความเสียสละ
4. ทูตทางทรัพยากร เช่น ดิน น้ำ ป่า อากาศ ไร่นา วัชควาย ที่มีการอนุรักษ์ มีการใช้อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน
5. ทูตทางปัญญา ได้แก่การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติและนำเอาความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน และความรู้จากภายนอกชุมชน มาสังเคราะห์เป็นปัญญาและการจัดการเพื่อให้การอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และระหว่างชุมชนกับโลกภายนอกชุมชน เป็นไปอย่างรักษาความสมดุลไว้ได้ เพื่อความเป็นปรกติและยั่งยืน
6. ทูตที่เป็นเงิน อันช่วยกันออมไว้เพื่อให้กระบวนการออมและการจัดการรวมทั้งตัวเงิน เป็นเครื่องกระตุ้นและส่งเสริมสร้างทุนที่ไม่ใช่เงิน 6 ประการ

6.1 ทูทที่ไม่ใช่เงิน คือ คน สังคม วัฒนธรรม ศีลธรรม ทรัพยากร และปัญญา ถูก ถักทอเข้าด้วยกัน “คุณค่าที่ไม่ใช่เงิน” (nonmonetary values) คือความใกล้ชิด ความเอื้ออาทร ต่อกัน ความไว้น้ำใจ เชื่อใจ ความสุจริต ความเสียสละ คุณค่าที่ไม่ใช่เงินนี้มีพลังผูกพันเข้าไว้ด้วยกัน คุณค่านี้อาจเรียกว่าเป็น “ธรรมแห่งการถักทอ”

6.2 ชุมชนจะก่อตัวขึ้นมาเองด้วย “ธรรมะแห่งการถักทอ” งดงามและเติบโตไป โดยธรรมชาติ เป็นองค์กรโดยธรรม องค์กรโดยธรรมทำให้ทุกคนมีความสุขและสร้างสรรค์อย่าง ยิ่ง ตรงกันข้ามกับองค์กรโดยอำนาจที่ใช้กันโดยทั่วไปไม่ว่าในทางการเมือง ราชการ การศึกษา ศาสนา หรือธุรกิจ ซึ่งบีบคั้น ไม่สร้างสรรค์และก่อให้เกิดความเครียด

6.3 อำนาจและเงินที่เข้าทำลาย “คุณค่าที่ไม่ใช่เงิน” และทำลายความเข้มแข็งของ ชุมชน หรือทำให้ความเป็นชุมชนไม่เกิดขึ้น แต่ถ้าเข้าใจใช้เงินให้ไปหนุนคุณค่าที่ไม่ใช่เงินเงินก็มี ประโยชน์ในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนได้ (กุลธนะ ธนาพงศธร, 2522 :55)

ผู้เขียนสรุปได้ว่า ผู้ที่เข้าไปทำงานชุมชนจะมีแต่เจตนาดีอย่างเดียวไม่ได้ทั่วโลกประสบ ความล้มเหลวในการแก้ไขความยากจนของคนชนบทเพราะอาศัยแต่เจตนาดีและเงินมหาศาล ความเข้าใจธรรมชาติของการก่อตัวของชุมชนเข้มแข็งเป็นสิ่งสำคัญถ้าช่วยกันทำความเข้าใจก็ จะเกิดผลประโยชน์มหาศาล ที่ทำให้ประเทศชาติรอดพ้นจากสภาวะวิกฤตได้

แผนพัฒนา

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และความต่อเนื่องของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 จึงได้ปรับเปลี่ยน ระบอบทัศน์ การพัฒนาใหม่ โดยให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคน ทั้งในฐานะ ผู้มีบทบาทสำคัญ ในการ ขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนา และเป็นผู้ได้รับประโยชน์ หรือผลกระทบโดยตรงจากการ พัฒนาจึงมุ่งเน้นการพัฒนาแบบองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และมีกระบวนการที่ บูรณาการทุกด้านในการเชื่อมโยงกัน ส่วนการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน ให้ มีความสามารถหรือประสิทธิภาพต่อการสร้างความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นเพื่อนำไปสู่ จุดมุ่งหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทยและสังคมไทย (คณะกรรมการ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, 2554: 23)

จากกระบวนทัศน์ใหม่ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และความต่อเนื่องของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 กับปรัชญาของนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ในการเสริมสร้างสำนึกความ เป็นชุมชนและท้องถิ่น โดยชุมชนเป็นผู้กำหนดอนาคต และจัดการหมู่บ้านและชุมชนด้วยคุณค่า และภูมิปัญญาของตนเอง และเกื้อกูลประโยชน์ต่อผู้ด้อยโอกาสในหมู่บ้านและชุมชน เสริมสร้าง การเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชน ราชการ เอกชน และประชาสังคม รวมถึง การกระจายอำนาจ ให้ท้องถิ่นและเป็นการพัฒนาประชาธิปไตยพื้นฐาน และวัตถุประสงค์การ จัดตั้งกองทุน 1 ล้านบาท เป็นแหล่ง เงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง สำหรับการ

ลงทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้หรือ เพิ่มรายได้ การลดรายจ่าย การบรรเทาเหตุ
ฉุกเฉินและจำเป็นเร่งด่วนและสำหรับการนำไปสู่การสร้างกองทุน สวัสดิการที่ดีแก่ประชาชนใน
หมู่บ้านหรือชุมชน ส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้มีขีดความสามารถในการ
จัดระบบการบริหารจัดการเงินทุนของตนเอง เสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้าน
และชุมชนเมือง ในด้านการเรียนรู้ การสร้างและพัฒนาความคิดริเริ่ม เพื่อการแก้ไขปัญหาและ
เสริมสร้างศักยภาพและส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้านและชุมชนเมือง กระตุ้นเศรษฐกิจใน
ระดับฐานรากของประเทศ รวมทั้งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศใน
อนาคต และเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนใน
หมู่บ้านและชุมชนเมือง (สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, 2555: 33)

สำหรับในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 เป็นการมุ่งเสริมให้สังคมไทยอยู่เย็นเป็นสุข ด้วยวิธี
ปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนที่เข้มแข็งจึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อน
การพัฒนา โดยที่ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาจะช่วยสนับสนุน ส่งเสริมให้ชุมชนสามารถ
จัดกิจกรรมที่เป็นองค์ความรวม มีกระบวนการเรียนรู้ และการจัดการความรู้ร่วมกันของคนใน
ชุมชนในรูปแบบที่หลากหลายตามภูมิสังคมด้วยทุนทางทรัพยากร และศักยภาพของชุมชน มีการ
ผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองอย่างพอเพียง พึ่งพาตนเองได้ มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทั้งภายในและ
ภายนอกชุมชน บนพื้นฐานการเคารพ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม นำไปสู่การอยู่ร่วมกัน
อย่างสันติสุข โดยสรุปได้เป็น 3 แนวทางหลัก

1. การบริหารจัดการกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง
2. การสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน
3. การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่ง

แวดล้อมอย่างสันติและเกื้อกูลกัน

สรุปได้ว่า ที่พบปัญหามากมายในบางพื้นที่คือไม่มีการจัดการที่ดี ทำให้กลายเป็น
ปัญหา สำหรับวันนี้เราจะมาทำความรู้จักกับวัตถุประสงค์หลักของกองทุนหมู่บ้านนั้นเป็นอย่างไร
บ้างเพื่อให้เราได้อ่านและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับกองทุนหมู่บ้านนี้

วัตถุประสงค์กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

1. เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียน สำหรับการลงทุนช่วยพัฒนาอาชีพของประชาชน
2. สร้างงานมีงานทำสร้างรายได้ หรือเพิ่มรายได้ต่อตนเองและครอบครัว
แน่นอนทำให้มีการลดรายจ่ายขึ้นช่วยบรรเทาเหตุฉุกเฉิน และจำเป็นเร่งด่วน
3. ส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้มีขีดความสามารถจัดระบบ
เงินกองทุนและบริหารจัดการเงินกองทุนหมู่บ้านได้

4. เสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตัวเองของหมู่บ้านและชุมชนเมือง เกิดการเรียนรู้ การสร้างและพัฒนาความคิดริเริ่ม เสริมสร้างศักยภาพและส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง

5. กระตุ้นเศรษฐกิจในระดับฐานราก เสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคตเกิดศักยภาพ, ความเข้มแข็งของประชาชนในหมู่บ้าน ตลอดจนชุมชนเมือง เศรษฐกิจดีขึ้น สังคมแข็งแรง

สรุปได้ว่า เมื่อประชาชนในท้องถิ่นรู้วัตถุประสงค์ไปแล้วความรู้ความเข้าใจจะเกิดแก่ประชาชนยิ่งขึ้น สามารถเห็นคุณค่าของกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง ทำให้เป็นศูนย์กลางและโครงการเรียนรู้ เงินทุน สวัสดิภาพ สวัสดิการและการแก้ไขปัญหาของหมู่บ้านและชุมชนเมือง เกิดการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน คราวเรือนสมาชิกมีความเป็นอยู่ที่พอเพียง อบอุ่น เข้มแข็งสู่การเป็นภูมิคุ้มกัน ลดความยากไร้ ขาดรายได้ เพราะกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองคือเส้นทางสู่ความยั่งยืน ถ้ามีการบริหารกองทุนที่มีประสิทธิภาพเป็นต้น

กองทุนหมู่บ้านกับประโยชน์ที่ประชาชนได้รับ

ที่จริงแล้วกองทุนหมู่บ้านใครได้ประโยชน์กันแน่ ชาวบ้านตาตาๆเขาได้รับประโยชน์จากกองทุนหมู่บ้านจริงไหม ก่อนที่เราจะไปรู้ข้อเท็จจริงเป็นอย่างไร เรามาทำความรู้จักกับกองทุนหมู่บ้านก่อน กองทุนหมู่บ้านคือแหล่งเงินทุนหมุนเวียนสำหรับการลงทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ และบรรเทาเหตุจำเป็นเร่งด่วนของชุมชนเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับรากหญ้าและเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนทั่วประเทศ ส่งผลต่อสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม ดังนี้ (เจริญศักดิ์ สังข์ทอง, 2547: บทนำ)

1. ด้านสังคม เป็นการสร้างโอกาสให้ประชาชนในหมู่บ้าน และชุมชนเมืองสร้างแหล่งเงินของตนเอง จากความคิดเอง ตัดสินใจเอง และทำเอง เพื่อพึ่งพาตนเองในอนาคต ด้านเศรษฐกิจ มีการกระจายเงินทุนในท้องถิ่น ทำให้เกิดการสร้างงานในธุรกิจของชุมชนซึ่งเป็นรากฐานที่เข้มแข็งและยั่งยืน

2. ด้านการเมือง ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมเพื่อนำมาใช้ในชุมชนของตนเอง

3. ด้านวัฒนธรรม ทำให้เกิดความสามัคคี ความเอื้ออาทรและการกระจายความเสมอภาคในชุมชน

จุดอ่อนของการบริหารนโยบายการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชน

หมู่บ้านถ้ามีการจัดการบริหารที่ดีก็ไม่น่ามีปัญหาอะไร ประโยชน์ดีๆก็จะเกิด แต่มันไม่เป็นอย่างนั้นเสมอไป ในเมื่อกองทุนหมู่บ้านที่เราเคยทราบๆ กันคือ มันเก็บเงินคืนไม่ค่อยไม่ได้ มีการบริหารจัดการที่ไม่เป็นระบบ ซึ่งบางหมู่บ้านนั้นจัดการกองทุนแบบพวกใครพวกมัน แม้ว่า

กฎระเบียบใหม่ที่จะออกมาคือ ให้นำเงินไปใช้ในการลงทุนประกอบอาชีพเท่านั้น ห้ามนำไปชำระหนี้ค่างเก่าต่างๆ แต่ถ้ากลับไปชำระหนี้ คำถามที่เกิดขึ้นก็คือใครจะได้ประโยชน์ล่ะ ซึ่งหากเป็นกองทุนหมู่บ้านจริงๆ คงตรวจสอบกันได้ยาก เพราะกองทุนหมู่บ้านนั้นเกิดขึ้นมานานหลายปีแล้วตั้งแต่รัฐบาลสมัยก่อนๆ ที่มีการกระจายเงินกองทุนตามชุมชนหมู่บ้านต่างๆ ทั้งในกรุงเทพและต่างจังหวัด ซึ่งแต่ละหมู่บ้านจะต้องมีคณะกรรมการที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายผ่านการเลือกตั้งจากคนในชุมชน มีสำนักงานเขตหรืออำเภอรับรอง จึงจะได้เงินกองทุนหมู่บ้านให้นำไปบริหารจัดการ (กาญจนา แก้วเทพ, 2538: 34)

ดังนั้น ถ้ามองกันตามความจริงแล้ว กองทุนหมู่บ้านถือเป็นที่สามารถช่วยให้คนมีรายได้น้อยมีแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยถูก หากมีการบริหารจัดการที่ดี คนที่ไม่ได้กู้ก็จะมีเงินออม และมีดอกเบี้ยจากการให้สมาชิกกองทุนได้กู้ แต่อย่างทีกล่าวมาบางหมู่บ้านมีการบริหารจัดการกองทุนที่ไม่ดี มีการยกยอกทำให้เงินกองทุนหมู่บ้านที่เคยได้กันนั้นไม่ทั่วถึง บางหมู่บ้านไม่มี บางหมู่บ้านก็สามารถนำเงินไปทำให้งอกเงย และเกิดดอกผลได้ ปัญหาต่างๆ เหล่านี้หากไม่มีการแก้หรือกฏกติกาบังคับกับกลุ่มที่ได้สิทธิในการบริหารจัดการก็เหมือนกับเอาเงินภาษีไปใช้โดยที่หาประโยชน์กลับเข้าสู่ท้องถิ่นได้น้อยมาก

ที่แย่ไปกว่านั้น หลายคนยังไม่รู้เลยด้วยซ้ำว่าหมู่บ้านตัวเองมีเงินกองทุน เพราะการบริหารจัดการภายในชุมชนหรือหมู่บ้านไม่มีการประชาสัมพันธ์ ไม่มีการชักชวนให้คนในหมู่บ้านได้เป็นสมาชิก เงินต้นทุนไปจำกัดอยู่แค่บางกลุ่ม เรื่องเหล่านี้ผู้มีอำนาจเบื้องบนอาจรู้แต่แก้ไขไม่ได้ หรือ อาจไม่รู้เลยก็ได้ และเชื่อว่าหลายๆคนคิดว่าในกรุงเทพฯคงไม่มีหมู่บ้านไหนมีกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งขอยืนยันเลยว่าจริง หมู่บ้านชุมชนที่กระจายในเขตกรุงเทพฯมีหลายๆหมู่บ้านที่ได้กองทุนหมู่บ้านตั้งแต่ครั้งแรกที่จัดตั้ง แต่ก็อย่างที่กล่าวเพราะการบริหารจัดการกระจุกแค่คนในกลุ่มมีการเลือกพวกพ้อง ทำให้เงินจำนวนนี้มีการบริหารจัดการและกระจายประโยชน์ได้ไม่ทั่วถึง (กนกพร รัตนสุธีระกุล, 2555 : 89)

บทสรุป

ผู้เขียนมีความเห็นว่า หากจะมีการคัดค้านนโยบาย กองทุนหมู่บ้าน ก็คงไม่แปลกอะไร เพราะทำแล้วไม่เห็นผลและมันเสี่ยงกับการที่จะได้ผลตอบแทนที่งอกเงย เพื่อคนในชุมชนหรือหมู่บ้านจริงๆ หมู่บ้านไหนจัดการได้ดีเงินก็งอกเงยนำมาพัฒนาชุมชนได้ เป็นกองทุนที่ช่วยเหลือคนในหมู่บ้านได้ แต่บางหมู่บ้านคนจัดการเอาเงินไปหมุนก็มี ซึ่งก็ไม่ทราบว่าเป็นหรือไม่มีการตรวจสอบ แล้วแบบนี้จะเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจได้อย่างไร ในเมื่อคนรากหญ้าเข้าไม่ถึงเงินจำนวนนี้ กฎเกณฑ์ต่างๆที่จะออกมาใหม่กับเงินก้อนใหม่คงต้องมีความรัดกุมให้มากกว่านี้

เอกสารอ้างอิง

- กนกพร รัตนสุธีระกุล. (2555). จุดเด่นจุดด้อยของกองทุนพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชน (SML). ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จังหวัดมหาสารคาม. (2557). การดำเนินการโครงการ SML. เข้าถึงเมื่อ 6 กันยายน 2558, จาก <https://www.facebook.com/pages/กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จ.มหาสารคาม/1388113261402266>.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2538). การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน: โดยถ้อยมนุษย์เป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพฯ : สภาคาทอริกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- กุลธนา ณาพงศธร. (2522). ปัจจัยการกำหนดนโยบายของรัฐ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ. (2554). ระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยแนวทางการดำเนินงานตามโครงการพัฒนา ศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) พ.ศ. 2554.
- เจริญศักดิ์ สังข์ทอง. (2547). ประสิทธิภาพการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน: กรณีศึกษาเฉพาะ กรณี ตำบลสวนแดง อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม, สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและคณะ. (2541). “ทฤษฎีและแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนชาวนา” วิจารณ์. หน้า 241-250.
- วรเดช จันทรศร. (2541). การบริหารโครงการพัฒนาของรัฐ. กรุงเทพฯ : สหยาบถือการพิมพ์ สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ. (2555). คู่มือการดำเนินงานโครงการพัฒนา ศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติว่าด้วยแนวทางการดำเนินโครงการพัฒนา ศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) พ.ศ. 2555.
- สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ. (2555). คำแนะนำการดำเนินงานโครงการพัฒนา ศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติว่าด้วยแนวทางการดำเนินโครงการพัฒนา ศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) พ.ศ. 2555.
- สำนักงานพัฒนา ศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน SML. (2548). คู่มือข้าราชการฝ่ายปกครอง. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม. (2557). สภาพทั่วไป. เข้าถึงเมื่อ 29 สิงหาคม 2560, จาก <http://www.mklocal.go.th/center>.

สำนักงานสถิติแห่งชาติกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. (2548). *โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชนขนาดเล็ก กลาง ใหญ่*. เข้าถึงเมื่อ 16 มิถุนายน 2556, จาก www.sml.go.th.

สำนักนายกรัฐมนตรี. (2560). *ผลการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) และโครงการกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในจังหวัดชลบุรี*. กรุงเทพฯ : กรมประชาสัมพันธ์ สำนักนายกรัฐมนตรี.

สุกัญญา อิมเอมธรรม. (2546). *การจัดการและการพัฒนาองค์กร*. ขอนแก่น : คลังนาไทย.

สุคนธ์ทิพย์ ทิพย์พิชัย. (2549). *การดำเนินงานของโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ของหมู่บ้านคุ้มใต้ และหมู่บ้านดงเค็ง จังหวัดมหาสารคาม*. รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.